

Аналогічним чином отримаємо: $w_2^{(1)} = w_2^{(2)}$ і $w_3^{(1)} = w_3^{(2)}$.

Норма вектора $\|a\|$ – це число, яке має наступні властивості [7, с. 391]:

- 1) $\|a\| \geq 0$. Якщо $\|a\| = 0$, то $a = 0$.
- 2) $\|\alpha a\| = |\alpha| \cdot \|a\|$.
- 3) $\|a+b\| \leq \|a\| + \|b\|$ (нерівність Мінковського).

Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок: якщо система (4) має нескінченну кількість розв'язків, шукані значення w_i не залежать від того, який саме частинний розв'язок використовується для їх знаходження. Це означає, що в такому випадку варто знайти будь-який частинний розв'язок системи і провести розрахунки w_i тільки для нього.

Розглянемо випадок, коли система (4) не має розв'язку. У такій ситуації для знаходження d_{ij} варто скористатися методами регресійного аналізу, наприклад методом найменших квадратів [6, 22-32]. Він дозволить "підібрати" такий вектор корисностей $\tilde{d}$, який буде мінімізувати норму вектора $\varepsilon = A(d - \tilde{d})$. При цьому нормою вектора найчастіше виступає евклідова норма [7, с. 397]. Крім того, регресійні методи можуть також використовуватись у разі сумісності системи (4). В останньому випадку вектор $\tilde{d}$ буде збігатися з вектором d . Як наслідок – $\varepsilon = 0$, що дасть мінімальне значення норми.

Таким чином, незалежно від сумісності або несумісності системи, ми пропонуємо здійснювати пошук вектора d регресійними методами. З цієї метою зручно

скористатися готовими програмними продуктами, наприклад пакетом SPSS (Statistics → Regression → Non-Linear [8, с. 283-287]). Варто підкреслити, що насправді регресійна модель є лінійною, про що свідчить формула (1). Однак, на жаль, моделі лінійної та множинної регресії, які використовуються в пакеті SPSS, містять вільний коефіцієнт, відсутній у нашій формулі. Саме тому доцільно використовувати нелінійну регресію (Non-Linear Regression), яка дозволяє користувачу SPSS задавати довільний зв'язок між залежними і незалежними змінними. На закінчення варто підкреслити, що використання сумісного аналізу в міжнародних маркетингових дослідженнях дозволить вітчизняним підприємствам оптимізувати свої конкурентні та продуктово-ринкові стратегії, що буде сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності на нових іноземних ринках.

1. Старостина А.А. Маркетинговые исследования. – М., 2001. – С. 243.
2. Кочкіна Н.Ю., Мальчиков В.В. Застосування сумісного аналізу при дослідженні інтересів споживачів // Маркетинг в Україні. – 2002. – № 5. – С. 37-42.
3. Черенков А.А. Применение метода совместного анализа в маркетинговых исследованиях // Маркетинг и маркетинговые исследования в России. – 1999. – № 2 (20). – С. 9-29.
4. Воеводин В.В. Линейная алгебра. – М., 1974.
5. Хедли Дж. Линейная алгебра для экономистов. – М., 1966.
6. Вучков И., Бояджиева Л., Солаков Е. Прикладной линейный регрессионный анализ. – М., 1987.
7. Корн Г., Корн Т. Справочник по математике. – М., 1974.
8. Бююль А., Цефель П. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей: Пер. с нем. – СПб., 2001.

Надійшла до редколегії 29.03.04

Н.В.Крилова, канд. екон. наук

РОЗВИТОК ПОЛІТИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто основні напрями й принципи розробки та проведення сучасної політики конкурентоспроможності. Наголошено на необхідності врахування впливу глобалізації на стан галузей і компаній.

Main directions and principles of the development and implementation of the modern policy of competitiveness are considered. A necessity is stressed to account for an impact of globalization on the industrial and companies' performance.

Виникнення та гострота проблеми підвищення конкурентоспроможності є важливою та актуальною не лише для країн, які досягли успіху на світовому ринку та прагнуть його підтримати, але й для країн, перед якими стоїть завдання успішної інтеграції економіки в глобальний простір. Причому успішність та ефективність визначення свого місця у світовій економіці для останніх країн означає можливість виживання в динамічному висококонкурентному світі.

Глобалізація – це складний процес, який неоднаково проявляється в різних галузях та країнах. Наприклад, великі за розміром фірми у наукоємних галузях і ті галузі, які мають істотну економію масштабу при фінальній зборці товарів широкого вжитку, мають свої специфічні форми міжнародної експансії: співробітництво у сфері проведення НДДКР; прямі іноземні інвестиції та внутрішньофірмову торгівлю з метою організації та реорганізації виробництва; організація продажу та експорту через асоційовані та дочірні компанії.

Такі напрями міжнародної діяльності відрізняються від міжнародних стратегій трудомістких і ресурсомістких виробництв, а також стратегій малих фірм, які в більшості випадків є традиційно реагуючими та ґрунтуються на торгівлі готовою або проміжною продукцією. Такі стратегії та напрями глобального розвитку бізнесу мають надзвичайно велике значення для розробки та впровадження економічної політики з метою підтримки та розвитку конкурентоспроможності.

Незважаючи на той факт, що політика відкриття ринків, лібералізації як у сфері міжнародної торгівлі, так і у сфері міжнародних інвестицій відіграє неабияку роль у сприянні глобалізації економіки, промислова політика більшості країн світу орієнтується на зміцнення потужності економічної системи, яка повинна існувати в умовах швидких змін та інтенсифікації конкуренції. Хоча дані заходи промислової політики переважно є національно орієнтованими, проте не можна недооцінювати їх внесок у підвищення конкурентоспроможності національних галузей на світовому ринку. Основними напрямами сприяння успішній міжнародній діяльності національних фірм з боку уряду можна вважати: удосконалення бізнес-середовища шляхом розвитку матеріальної інфраструктури; сприяння конкуренції у галузях; підвищення ефективності фінансових ринків; збільшення обсягів фінансування освіти та підготовки кадрів з метою підвищення кваліфікації та адаптивності робочої сили; розвиток і покращення координації впровадження економічної політики на відповідних рівнях (зокрема на регіональному рівні); поширення інформації про найкращу ділову практику у сфері розвитку технологій та управління, спрощення регулювання, що сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу та їх виходу на іноземні ринки.

Можна виділити такі основні напрями розвитку конкурентоспроможності економіки та національних виробників:

1. Проведення заходів щодо залучення іноземних інвестицій, зокрема прямих іноземних інвестицій. Драматичне скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій,

яке спостерігається в світовій економіці починаючи з 2001 р. (середні темпи скорочення іноземних інвестицій склали 35 % і в 2002 р. – 500 млрд дол. США) [1], лише стимулює уряди держав вживати заходів щодо залучення іноземних інвестицій. Незважаючи на той факт, що глобалізація у сфері НДДКР та інновацій відстає від виробничої сфери, пошуку ресурсної бази та маркетингу, важливим фактором розвитку конкурентоспроможності стає проведення новітніх розробок на території країни іноземними фірмами, проведення дослідницьких робіт національними фірмами за кордоном, ступінь розподілу вигод від НДДКР у світовому масштабі. Відзначимо також і взаємозалежність і необхідність адаптації рівнів економічної політики під впливом глобалізації. Зокрема, хоча мікроекономічна політика переважно національно орієнтована, але об'єктом її впливу є національні фірми, що функціонують у галузях, умови діяльності яких і структура визначаються на глобальному рівні. Таким чином, навіть при проведенні мікроекономічної політики необхідно враховувати вплив глобалізаційних процесів. Поруч із заходами щодо зменшення та усунення перешкод на шляху міжнародного руху товарів та інвестицій, існує і ціла низка інших заходів, які б стимулювали залучення іноземних інвестицій у країну з метою підвищення її конкурентоспроможності. Серед них виділимо: розвиток сприятливого та привабливого бізнес-середовища; пряма суспільна підтримка; пільги іноземним інвесторам.

Необхідно відзначити, що досвід країн ОЕСР, які до середини 90-х років широко застосовували практику надання прямих субсидій та пільг з метою залучення іноземних інвестицій, свідчить про те, що така практика знижує схильність компаній до інновацій та адаптації до місцевих ринкових умов та рівня цін, що склалися в країні, що в свою чергу підриває можливості досягнення довгострокової конкурентоспроможності та можливості існування справедливої конкуренції. Перспективнішою вважається політика, спрямована на покращення ділового клімату в країні в цілому та підвищення привабливості з інвестиційного погляду окремих місць, у тому числі й на регіональному рівні. Такий підхід буде передбачати наявність і розвиток: висококваліфікованої робочої сили; якісної дослідницької та ділової інфраструктури; ефективних засобів комунікації та транспорту; простих, зрозумілих і прозорих процедур для створення бізнесу; обмежене та передбачуване регулювання економічної діяльності фірм; помірні ставки оподаткування. Причому лібералізація та розвиток податкового законодавства в більшості країн світу привели до того, що фактор зниження податкового тиску стає менш впливовим при прийнятті інвестиційних рішень.

2. Врахування технологічних змін у глобальному контексті. Очевидним є те, що в сучасних умовах вирішальне значення мають набуті конкурентні переваги, основою яких є позитивний вплив інноваційного фактора та розвитку технологій. Сучасними особливостями, які необхідно врахувати при розробці науково-технічної політики державою, є: скорочення витрат приватних компаній на проведення наукових розробок у більшості країн світу [2], що можна частково пояснити циклічністю розвитку економік. Витрати приватних компаній на проведення досліджень, особливо фундаментальних, мають тенденцію до скорочення строку окупності таких інвестицій. Крім того, 90-ті роки та початок XXI ст. характеризувалися скороченням державного фінансування науково-технічної сфери, в тому числі й проведення досліджень у ВПК. Необхідно постійно аналізувати механізм поширення технологій і нових знань в економіці, щоб вчасно вплинути на його розвиток. Зокрема, країни ОЕСР велику увагу приділяють дослідженню впливу

технологічних факторів на зростання продуктивності праці, проводячи постійний моніторинг цієї проблеми, про що свідчать численні публікації [3, 4]. Розвиток наукової та дослідницької інфраструктури передбачає: існування надійної системи захисту інтелектуальності власності та авторських прав, яка б забезпечувала баланс інтересів розробників інновацій і необхідності їх швидкого поширення; ефективне співробітництво між державними органами та приватними компаніями у сфері організації перевіряючих та контролюючих органів. Розвиток міжнародної торгівлі та міжнародної інвестиційної діяльності, лібералізація доступу на ринок та технологічний розвиток безперечно створюють передумови для підвищення ефективної конкурентоспроможності на глобальному рівні, але вимагають від економічної системи суттєвої структурної перебудови з метою використання та підтримки таких напрямів успіху. Так, від подальшої інтеграції та глобалізації будуть вигравати ті сфери виробництва, у яких наявна висококваліфікована робоча сила та наукоємні галузі, а ті галузі, де рівень підготовки та технологічний рівень не відповідає рівню галузей – лідерів, будуть потерпати від подальшої лібералізації та інтеграції. Оскільки рівень заробітної плати в цих галузях не буде відповідати продуктивності праці, що знижує конкурентоспроможність таких галузей на світовому рівні, така ситуація може викликати суттєві соціально-економічні проблеми, які необхідно буде також враховувати при проведенні структурної перебудови економіки.

3. Стимулювання підвищення конкурентоспроможності на рівні фірми. На даному етапі конкурентоспроможність фірм усе більшою мірою залежить не від цінних факторів (хоча зниження цін на продукцію як спосіб ведення конкурентної боротьби ще ніхто не відміняв), а від ефективності поєднання технологій, підприємницьких та управлінських здібностей, якості підготовки персоналу, організації бізнесу та інформаційного забезпечення з обслуговування ринків та взаємодії з споживачами та постачальниками. Адаптивність бізнесу та компанії стає вирішальним фактором довгострокової конкурентоспроможності. Незважаючи на те, що фірми, галузі та країни відрізняються одна від одної можливостями доступу до таких факторів, як технології та кваліфікована робоча сила, які є визначальними для розвитку конкурентоспроможності, ми можемо визначити низку напрямів державної політики у сфері розвитку конкурентоспроможності на рівні фірм. Основними елементами такої політики можуть бути: визначення пріоритетів, які потребують державної підтримки та які б створювали сильне та стабільне середовище бізнесу; підвищення ефективності та державне фінансування таких видів ринку, як НДДКР та розвиток людського капіталу, ділової інфраструктури; проведення реформ щодо зменшення зарегульованості економіки та зниження не-ефективних урядових витрат, заходи із заохочення нових гравців на ринок; сприяння освоєнню іноземних ринків і зменшення ринкових коливань; розробка заходів щодо приведення у відповідність способів структурної перебудови, які б забезпечували максимальний добробут за помірних витрат переходу та урядових витратах; сприяння розвитку конкуренції в галузі, що б перешкоджало фірмам знижувати конкурентний тиск на виробництво, стимулювало б інноваційну діяльність та забезпечувало б справедливий розподіл вигад між виробниками та споживачами; розвиток і впровадження найкращої політичної практики з метою підвищення рівня координації між всіма сферами та рівнями уряду (національним, регіональним, місцевим), що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності; розвиток нових

систем комунікацій та сприяння розвитку електронних мереж. Особливу увагу необхідно приділити розвитку електронної комерції, яка може суттєво підвищити ефективність функціонування вже існуючих фірм; створити нові можливості для освоєння зарубіжних ринків невеликими фірмами, нові робочі місця, сприяти підвищенню якості робочої сили в країні. Політика конкурентоспроможності повинна охоплювати і значно ширше коло проблем, зокрема освіту, оподаткування, промислові зв'язки та ін.

4. Проведення регуляторної реформи та підвищення ефективності державного регулювання економікою. Основними сферами, які б сприяли підвищенню ефективності державного впливу на підвищення конкурентоспроможності фірм, є заходи щодо спрощення та скорочення адміністративних процедур та заходи, спрямовані на скорочення витрат. Загальними рекомендаціями регуляторної реформи є: прийняття програми регуляторної реформи з чіткими та зрозумілими цілями та об'єктами впливу, що створює загальну основу для проведення постійного моніторингу регулювання з метою перевірки відповідності заходів поставленими ці-

лям та їх ефективного досягнення; забезпечення прозорості регулювання та регуляторної реформи; аналіз та посилення, у разі необхідності, ефективності конкурентної політики; запровадження ефективної конкурентної політики за винятком тих сфер діяльності, які забезпечують великий соціальний ефект; ліквідація непотрібних регуляторних перешкод у міжнародній торгівлі та інвестиційній діяльності шляхом участі в міжнародних угодах та посилення міжнародних принципів проведення економічної політики. Визначення важливих зв'язків з іншими цілями економічної політики з метою їх більш ефективного досягнення. Водночас необхідно застерегти, що непродумане копіювання успішної політики у сфері конкурентоспроможності може призвести до протилежного результату.

1. World Trade Report 2003. WTO publications // www.wto.org.
2. Technology, Productivity and Job Creation. Working paper, Committee for Scientific and Technological Policy. OECD publications // www.oecd.org.
3. Technological Change and Productivity Growth // www.oecd.org.
4. International productivity Comparisons at the industry level // www.oecd.org.

Надійшла до редколегії 29.03.04

Г.М.Лозова, канд. екон. наук

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТНК НА РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Досліджено вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на конкурентне середовище країни, висвітлено загальносвітові тенденції та специфічні риси, притаманні українському ринку. Розглянуто позитивні моменти та запропоновано низку пропозицій щодо пом'якшення негативного впливу ТНК на розвиток конкуренції в Україні.

The influence of TNC on the country competitive environment is studied. Global tendencies and specific features, which are characteristic for the Ukrainian market, are revealed. The positive aspects are considered and ideas are suggested to lessen the negative impact of the TNC on the competition development in Ukraine.

У сучасних умовах глобалізація як економічне явище стала важливим елементом світової системи, тією впливовою силою, що визначає подальший розвиток всієї цивілізації, призводить до загострення міжнародної конкуренції як на макрорівні – окремих економік, так і на мікрорівні – окремих фірм і фінансових інститутів, впливає на формування конкурентних середовищ країн. Отже, актуальним завданням як з теоретичного, так і з практичного погляду є інтерпретація впливу глобалізації на конкурентні відносини на підставі аналізу існуючих загальносвітових тенденцій формування та розвитку мегасупільства. Серед основних напрямів впливу можна виділити такі:

Відбувається підірв національних монополій через загострення міжнародної конкуренції і формування олігопольних структур принципово нового рівня – міжнародного. Західні економісти відмічають появу світових монополій у таких галузях, як: автомобілебудування (панує 27 компаній), електронна (25 фірм), хімічна (18) тощо [1, с. 118]. Світові олігополії відрізняються від національних, насамперед, характером взаємодії та домовленостей між членами олігополії: для більшості міжнародних ринків товарів, які мають відносно низькі бар'єри, пов'язані з географічно-локальними відмінностями і диференціацією продукції, сила цінової конкуренції зберігається порівняно з неціновою. Тоді як для національних олігополій характерно послаблення цінової конкуренції через картелювання ринків, що пов'язано, насамперед, з домовленостями за цінами. Міжнародні олігополії завдяки глобалізації більш рухливі, тобто швидше змінюється їх структура, склад їх лідерів. Вони переважно складаються з декількох крупних компаній – ТНК.

Глобалізація поступово змінює пріоритети: поруч з традиційним факторами національної сили (економічного, демографічного, військово-політичного характеру), з'являються нові фактори конкурентних переваг:

інформаційно-комунікаційний потенціал, володіння сучасними технологіями, можливість впливу через міжнародні організації, положення на світових фінансових ринках. Іншими словами, процес глобалізації підсилює конкурентні переваги "сильних" країн, а "слабких" робить ще слабшими. Не остання роль у даному процесі належить знову ж таки ТНК, які обирають нову світову конкурентну стратегію і фактично виступають на сьогодні носіями найсучасніших конкурентних переваг, підсилюючи конкурентний статус країни базування.

Через вплив глобалізації на окремих світових ринках спостерігається поступова заміна механізмів вільної торгівлі механізмом внутрішньофірмової торгівлі ТНК.

Слід відмітити, що хоча в умовах світового ринку конкурентні сили превалюють над монополічними, але через зміни пропорцій світового ринку, що встановилися у процесі глобалізації, набуття транснаціонального характеру товарним виробництвом, особливостей дії законів попиту і пропозиції суттєво змінюють принцип і характер конкуренції. З'являються нові форми: наприклад, глобальна конкуренція, що виникла через появу принципово нового типу корпоративних організацій – глобальних ТНК. Для них ринки різних країн є єдиним цілим, тому їхні глобальні конкурентні стратегії базуються на використанні єдиних підходів і технологій, що є джерелом їхніх специфічних конкурентних переваг. В умовах зниження ролі національних урядів у глобальному регулюванні у найближчий період, на нашу думку, слід очікувати загострення конкуренції між провідними світовими гігантами, перерозподілу сфер впливу, що, безумовно, позначиться на національних економіках багатьох країн світу, у тому числі України. Цю тенденцію потрібно враховувати при розробці стратегій економічної безпеки на найближчі 10 років. В останні роки спостерігається тенденція до посилення нецінових